

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ

Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի
տեսության և սահմանադրական իրավունքի
ամբիոնի վարիչ,
իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ՊԿԱ Իրավագիտության
ամբիոնի պրոֆեսոր,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան

ՄԱՆՈՒԿ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ՀՀ ՆԳՆ Կրթահամալիրի պետ,
իրավաբանական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ՄԱՐԻՆԱ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Հայաստանում Ֆրանսիական համալսարանի
իրավաբանական ֆակուլտետի
4-րդ կուրսի ուսանողուհի,
Ժան-Մյուլեն Լիոն 3 համալսարանի
իրավաբանական ֆակուլտետի
3-րդ կուրսի ուսանողուհի

**«ԿԱՍԿԱԾԻ ԴԵՊՔՈՒՄ ՄԵՂՄ ՈՐՈՇՄԱՆ ՕԳՏԻՆ
(IN DUBIO MITIUS)» ՄԱՔՍԻՄԻ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՆՈՐՈՇՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԼՈՒԾԵԼԻՍ**

Ամփոփագիր

Սույն հոդվածի նպատակն է պարզել, թե «in dubio mitius (կասկածների դեպքում մեղմ որոշման օգտին)» իրավական մաքսիմն արդյոք կարո՞ղ է օգտագործվել իրավական անորոշությունները (իրավական նորմերի բովանդակային անորոշությունները, իրավական կոլիզիաների և օրենսդրական բացերի հետևանքով ծագած անորոշությունները) լուծելու (վերացնելու) նպատակով:

Հեղինակներն իրավահամեմատական մեթոդի օգնությամբ կատարել են միջնյուղային վերլուծություն և եզրակացրել, որ «in dubio mitius» մաքսիմը կիրառվում է իրավունքի տարբեր ճյուղերում և ունի տարբեր ձևակերպումներ: Օրինակ՝ սահմանադրական իրավունքում այն առավել հայտնի է որպես «in dubio pro libertate (կասկածները հոգուտ ազատության/իրավունքի)», հարկային իրավունքում՝ «in dubio pro tributario (կասկածները հոգուտ հարկատուի)» կամ «in dubio contra fiscum (կասկածներն ի վնաս գանձարանի)», քրեական դատավարությունում՝ «in dubio pro reo/favor rei (չփարատված կասկածները հոգուտ մեղադրյալի)»:

Որոշ իրավական համակարգերում, օրինակ՝ Գերմանիայում «in dubio mitius» մաքսիմը որպես իրավական անորոշությունները հաղթահարելու վերջին միջոց դիտարկելու մոտեցումը մերժվում է: Սակայն իրավական համակարգերի մեծ մասում «in dubio mitius» մաքսիմը կիրառվում է որպես իրավական անորոշության լուծման վերջին միջոց: Մի շարք պետություններ պոզիտիվ իրավունքում էքսպլիցիտ ամրագրել են իրավական անորոշությունների պայմաններում անձի համար բարենպաստ որոշում կայացնելու մասին նորմ:

Հիմնաբառեր: «In dubio mitius» մաքսիմ, իրավական անորոշություն, բարենպաստ որոշում, օրենսդրական բաց, իրավական կոլիզիաներ:

1. Ընդհանուր դրույթներ

1.1. «Կասկածները մեղմ որոշման օգտին» մաքսիմի էությունը

Հռոմեական իրավունքում գործում էր «Semper dubiis benigniora praeferenda sunt» կարգախոսը, որը նշանակում է կասկածելի դեպքերում նախապատվելի է բարենպաստ (մեղմ) որոշումը (Dig. 50, 17, 56)¹: Իրավաբանական բառարաններում այս կարգախոսը հակիրճ ձևակերպված է հետևյալ կերպ՝ «in dubio mitius», այսինքն՝ կասկածի դեպքում մեղմի (բարենպաստի) օգտին: Սա նշանակում է, որ եթե առկա են կասկածներ, անորոշություններ, ապա պետք է նախապատվություն տալ գթասրտությանը (ներողամտությանը) և կայացնել մարդու համար առավել մեղմ (բարենպաստ) որոշումը:

Միջազգային իրավունքի լատիներենի ուղեցույցում «in dubio mitius» մաքսիմը մեկնաբանվում է մի քանի իմաստներով.

1) սկզբունք, ըստ որի՝ եթե քրեական գործով ապացույցները երկիմաստ կամ անորոշ են, ապա մեղադրյալը պետք է անմեղ ճանաչվի.

2) սկզբունք, ըստ որի՝ փոխհատուցումը կամ դատավճիռը պետք է մեղմացնել, եթե պատասխանատվության կամ վնասի վերաբերյալ ապացույցները լիովին չեն հաստատում հայցը կամ հետապնդումը.

3) սկզբունք, ըստ որի՝ միջազգային իրավունքով պարտավորության գոյության վերաբերյալ կասկածների առկայության դեպքում պետք է խուսափել որևէ պարտավորության որոնումից (սահմանելուց), որը կարող է սահմանափակել պետական ինքնիշխանությունը²:

Այս մեջբերման վերաբերյալ առկա են որոշ նկատառումներ: Նախ՝ հեղինակը «in dubio mitius (կասկածների դեպքում մեղմ որոշման օգտին)» մաքսիմի բովանդակության մեջ իրավացիորեն ընդգրկել է իրավունքի տարբեր ճյուղերին հայտնի սկզբունքներ: Օրինակ՝ «in dubio mitius» մաքսիմի վերաբերյալ առաջին մոտեցումը քրեական դատավարությանը հայտնի «in dubio pro reo» սկզբունքն է՝ չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հօգուտ մեղադրյալի:

Երկրորդ՝ հեղինակը «in dubio mitius» մաքսիմի գործողությունը տարածում է ոչ միայն փաստերի, այլ նաև իրավական հարցերի վրա: Խոսքը միջազգային պարտավորությունների գոյության վերաբերյալ անորոշու-

¹ Black's law dictionary / by Henry Campbell Black. 4th ed.1968. P. 1526.

² Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, Guide to Latin in International Law. Oxford University Press. New York. 2009. P. 126.

թյունների դեպքում նորմերը պետական ինքնիշխանության (այն չսահմանափակելու) օգտին մեկնաբանելու մասին է:

«In dubio mitius» մաքսիմի իրավունքի տարբեր ճյուղերում կարող է ունենալ տարբեր ձևակերպումներ, օրինակ՝ սահմանադրական իրավունքում այն առավել հայտնի է որպես «in dubio pro libertate (կասկածները հոգուտ ազատության/իրավունքի)», հարկային իրավունքում՝ «in dubio pro tributario (կասկածները հոգուտ հարկատուի)» կամ «in dubio contra fiscum (կասկածներն ի վնաս գանձարանի)», քրեական դատավարությունում՝ «in dubio pro reo/ favor rei (չփարատված կասկածները հոգուտ մեղադրյալի)»: Պետք է նշել, որ բոլոր այս ձևակերպումների հիմքում դրված է ըստ էության նույն գաղափարը՝ եթե առկա են չփարատված (չլուծված) կասկածներ (անորոշություններ), ապա պետք է կայացնել անձի, մեղադրյալի կամ հարկատուի համար առավել մեղմ (բարենպաստ) որոշումը:

Թվարկվածներն ըստ էության «in dubio mitius» ընդհանուր մաքսիմի ճյուղային դրսևորումներն են: Պատահական չէ, որ առանձին մասնագետներ, օրինակ՝ հարկային իրավունքի ոլորտում «in dubio mitius» և «in dubio pro tributario» ձևակերպումներն օգտագործում են նույն իմաստով¹:

Հայ իրավաբաններին առավել ծանոթ է քրեաիրավական ոլորտում կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու «in dubio pro reo» դրույթը, որը 1995-2015 թթ. ուղղակիորեն ամրագրված էր նաև ՀՀ Սահմանադրության տեքստում, սակայն այն իր տառացի ձևակերպմամբ քրեաիրավական է, որի գործողությունը սահմանափակվում է միայն քրեական դատավարությունում:

Այնուամենայնիվ, «in dubio pro reo / favor rei» քրեադատավարական մաքսիմը և «in dubio mitius» դրույթն ըստ էության արտահայտում են նույն իմաստը, պարզապես տարբեր են դրանց ընդհանրացման աստիճանը (գործողության ոլորտը). ի տարբերություն «in dubio pro reo» քրեադատավարական դրույթի՝ «in dubio mitius» մաքսիմն իր ձևակերպմամբ առավել ընդհանուր է, այդ իսկ պատճառով այս աշխատանքում մաքսիմը կօգտագործվի առավելապես այս ձևակերպմամբ: «In dubio mitius» դրույթն իրավական տարբեր համակարգերում կարող է ունենալ տարբեր

¹ Wojciech Morawski, Radim Boháč, In Dubio Pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation // Intertax, 2023, № 51, Issue 6, PP. 506-518.

ձևակերպումներ, ընկալումներ և կիրառության սահմաններ: Օրինակ՝ անգլոամերիկյան իրավական համակարգերում գործում է մեկնաբանման գթասրտության սկզբունքը՝ «the rule of lenity»: Այն դատավորներին ուղղորդում է երկիմաստ քրեաիրավական նորմերը մեկնաբանել նեղ¹: ԱՄՆ գերագույն դատարանը նշել է.

«Երբ Կոնգրեսի նպատակը բուն օրենքից պարզ չէ, և խելամիտ մարդիկ չեն կարող համաձայնության գալ դրա մտադրության վերաբերյալ, ապա դատարանը կընդունի ավելի քիչ խիստ մեկնաբանություն (U. S. v. Callanan, D.C.Mo., 173 F.Supp. 98, 100):

Մուսուլմանական իրավական համակարգում առկա է նմանատիպ դրույթ, որը թույլ է տալիս պատիժ սահմանել միայն «կասկածի կամ երկիմաստության» բացակայության դեպքում²:

1.2. «In dubio mitius» մաքսիմի գործողության ոլորտները

Իրավաբանական վարույթի ընթացքում չփարատված կասկածներ և անորոշություններ կարող են ծագել ինչպես իրավական հարցերի, այնպես էլ փաստերի (փաստական տվյալների) վերաբերյալ: Զարգացած բոլոր իրավական համակարգերում փաստերի վերաբերյալ չփարատված կասկածների դեպքում մեղմ որոշում կայացնելու (հոգուտ անձի մեկնաբանելու) սկզբունքը, ընդհանուր առմամբ, կասկածի տակ չի դրվում: Սակայն նույնը չի կարելի պնդել իրավական հարցերով «չփարատված» կասկածների (իրավական անորոշությունների՝ իրավական նորմերի բովանդակային անորոշությունների, իրավական կոլիզիաների և օրենսդրական բացերի հետևանքով ծագած անորոշությունների) դեպքում մեղմի օգտին որոշում կայացնելու (հոգուտ անձի մեկնաբանելու) մասին:

«In dubio mitius» մաքսիմն արդյո՞ք կիրառելի է իրավական հարցերի (իրավական անորոշությունների՝ իրավական նորմերի բովանդակային անորոշությունների, իրավական կոլիզիաների և օրենսդրական բացերի հետևանքով ծագած անորոշությունների) վերաբերյալ առկա կասկածները

¹ Antonin Scalia A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law. Amy Gutmann ed., 1997. P. 29.

² Rabb A. The Islamic Rule of Lenity: Judicial Discretion and Legal Canons // Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2011. № 44. PP. 1299–1351, Rabb A. Doubt in Islamic Law: A History of Legal Maxims, Interpretation, and Islamic Criminal Law. Cambridge University, New York, 2015. PP. 25–48.

լուծելիս, այսինքն՝ արդյոք այն հնարավորություն տալի՞ս է իրավակիրառողին իրավական հարցերի վերաբերյալ չհաղթահարված (չփարատված) կասկածները վերացնելու նպատակով իրավունքը կիրառել այնպես, որպեսզի հնարավոր լինի կայացնել առավել մեղմ որոշումը: Այս հարցը տարբեր իրավական համակարգերում կարող է ունենալ տարբեր պատասխաններ: Օրինակ՝ գերմանական իրավունքում չփարատված կասկածներն անձի օգտին մեկնաբանելու մաքսիմը կիրառվում է բացառապես փաստերի մասով¹: Գերմանական դոկտրինը հերքում է իրավական հարցերով այս մաքսիմը կիրառելու հնարավորությունը², ավելին՝ գերմանացի առանձին գիտնականներ առհասարակ հերքում են «in dubio pro reo» մաքսիմի անհրաժեշտությունը, այդ թվում՝ փաստերի մասով կիրառելու դեպքում³:

Մյուս կողմից, լեհ մասնագետները «in dubio pro reo» մաքսիմը համարում են որպես քրեական իրավունքի սկզբունք և քրեաիրավական նորմերի անորոշությունների հաղթահարման միջոց⁴: Միջազգային իրավունքի լատիներենի ուղեցույցում «in dubio pro reo» սկզբունքը դիտարկվում է ոչ միայն չփարատված փաստերը, այլ նաև իրավական անորոշությունները մեղադրյալի օգտին մեկնաբանելու լույսի ներքո:

«In dubio pro reo մաքսիմի էությունն այն է, որ եթե կիրառվող օրենքները կամ համապատասխան փաստերն անհասկանալի են կամ երկիմաստ, ապա բոլոր կասկածները պետք է մեկնաբանել մեղադրյալի համար բարենպաստ եղանակով: Այս մաքսիմն առավել հաճախ կիրառվում է

¹ Քրեական իրավունքի ռուս մասնագետները նշում են, որ որոշ դեպքերում Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանն ուղղակիորեն նշել է, որ քրեական օրենքի իմաստի վերաբերյալ կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու անհրաժեշտությունը բխում է Գերմանիայի Հիմնական օրենքի 103-րդ հոդվածի 2-րդ մասից (Գերմանիայի դաշնային սահմանադրական դատարանի 17.12.2013 թ. որոշումը (1 BvL 5/08). §121.): Տե՛ս **Алаторцев А. Ю.** Правовая определённость уголовно-правового запрета: автореферат дис. ... кандидата юридических наук. - М., 2018. - С. 119:

² BGHSt 14, 68 (73); Eicker, JA 2021, 330 (331); Huber, JuS 2015, 596; Norouzi, JuS 2008, 17; Stuckenberg, JA 2000, 568 (571); Wessels/Beulke/Satzger, Rn. 1301; Wolter, JuS 1983, 363. Հղումն ըստ՝ Bernd Heinrich, Strafrecht AT, 7. Auflage 2022, Fn. 3376:

³ **Axel Montenbruck**, In dubio pro reo aus normtheoretischer, straf- und strafverfahrensrechtlicher Sicht. Duncker & Humblot, 1985.

⁴ **Kosowski M.** Restrictions on the Use of Analogy in Law // Liverpool Law Review. 2016. Vol. 37. Issue. 3. P. 138. Մեջբերումն ըստ՝ **Алаторцев А. Ю.** Правовая определённость уголовно-правового запрета: автореферат дис. ... кандидата юридических наук. - М., 2018. - С. 118:

քրեական գործերով, բայց կարող է կիրառվել նաև քաղաքացիական գործերով»¹:

Հարկային իրավունքի մասնագետները «in dubio pro tributario/in dubio mitius» դրույթը քննարկում են որպես իրավական անորոշությունները լուծելու միջոց և նշում են, որ այս սկզբունքը տարբեր իրավական համակարգերում ընկալվում է տարբեր կերպ: Նաև ավելացնում են, որ սա հարկային օրենսդրության համընդհանուր սկզբունք չէ, և որ Եվրոպական Միության Արդարադատության դատարանը (CJEU) կոնկրետ գործով մերժել է այս դրույթի կիրառությունը (այս մասին հաջորդիվ)²:

Սույն հոդվածում, այնուամենայնիվ, կներկայացվի, որ ժողովրդավարական ժամանակակից իրավական համակարգերում «in dubio mitius / in dubio pro reo / in dubio pro tributario» մաքսիմները ժամանակի ընթացքում ընդլայնել են իրենց գործողության (կիրառության) ոլորտները: Օրինակ՝ չփարատված կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու «in dubio pro reo» դրույթը ծագումնաբանությամբ անկասկած վերաբերում է փաստերին, սակայն ստորև կներկայացվեն մի շարք դեպքեր, երբ ժամանակի ընթացքում մաքսիմի գործողության ոլորտն ընդլայնվել է և կոնկրետ դեպքերում կիրառվել է նաև որպես իրավական հարցերի վերաբերյալ առկա անորոշությունները լուծելու (մեկնաբանելու) վերջին միջոց:

Բոլոր դեպքերում, իրավական նորմերի անորոշությունները (կասկածները) անձի (մեղադրյալի, հարկատուի կամ այլ մասնավոր անձի) օգտին մեկնաբանելու մասին «in dubio mitius» մաքսիմը չի կարող համարվել օրենքի դրույթները սաբստանսի ենթարկելու միջոց, այն կարող է կիրառվել որպես վերջին միջոց, երբ որևէ այլ եղանակով հնարավոր չէ հաղթահարել իրավական ոլորտի անորոշությունը:

Սույն հետազոտության ընթացքում նախ՝ կներկայացվի իրավական հարցերով «in dubio mitius» սկզբունքի կիրառության պատմական ասպեկտը, այնուհետև՝ իրավահամեմատական մեթոդաբանությամբ կներկայացվի հանրային իրավունքի տարբեր ճյուղերում այս սկզբունքի կիրառու-

¹ Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, Guide to Latin in International Law. Oxford University Press. New York. 2009. P. 126.

² Wojciech Morawski, Radim Boháč, 'In Dubio Pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation // Intertax, 2023, № 51, Issue 6, PP. 506-518.

թյունը կամ դոկտրինալ ճանաչումը, որից հետո անցում կկատարվի ՀՀ իրավական համակարգին:

2. «In dubio mitius» մաքսիմի զարգացման համառոտ պատմությունը

2.1. Ընդհանուր դրույթներ

Միջազգային հանրային իրավունքի հանրագիտարանում նշվում է.

«Չնայած լատիներեն ձևակերպմանը՝ այս մաքսիմի ակունքները գալիս են ոչ թե հռոմեական իրավունքից, այլ *ius commune*-ից, որտեղ նույն գաղափարն արտահայտվել է այլ մաքսիմներում: *Dubio mitius*-ի ճշգրիտ բանաձևն ավելի նոր է և առաջին անգամ հայտնվել է փաստիներորդ դարի վերջին քրեական իրավունքի վերաբերյալ գիտական աշխատություններում»¹:

Այնուամենայնիվ, գերակայում է այն մոտեցումը, որ «in dubio mitius» մաքսիմը ծագումնաբանությամբ հռոմեական իրավունքի դրույթ է:

2.2 «In dubio mitius» մաքսիմը հռոմեական իրավունքում

Հռոմեացի որոշ փիլիսոփաներ տարբեր ձևակերպումներով անդրադարձել են «in dubio mitius» մաքսիմին: Հատկապես իրավական անորոշությունների լուծման հարցի տեսանկյունից կարևոր են հռոմեացի իրավաբանների հետևյալ թեզերը.

«Եթե կասկած կա ստրուկի իրական կարգավիճակի վերաբերյալ, ապա նա պետք է ճանաչվի ազատ» (Պոմպոնիոս, D. 50.17.20)²:

«Անորոշության դեպքում նախընտրելի է գնալ առավել մեղմ լուծման ճանապարհով» (Ուլպիանոս, D. 34,5,10)³:

Հռոմեացի իրավաբան Գայոսը նույնպես խոսել է նույն հայեցակարգի մասին՝ այն համարելով իրավունքի ընդհանուր սկզբունք¹:

¹ The Max Planck Encyclopedias of International Law // <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e2678.013.2678/law-mpeipro-e2678#:~:text=1%20In%20dubio%20mitius%2C%20literally,the%20content%20of%20a%20treaty>

² Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. - М.: "Новый Юрист", 1997. - С. 13.

³ Doubt In Favour Of The Defendant, Guilty Beyond Reasonable Doubt Comparative Study, published by OSCE Mission to Skopje, 2016. P. 17.

2.3. «In dubio mitius» մաքսիմը Ցարական Ռուսաստանի իրավունքում

Մինչև հոկտեմբերյան ռուսական հեղափոխությունը ռուսական իրավունքի դոկտրինում և պրակտիկայում նույնպես հանդիպում են դեպքեր, երբ «in dubio mitius» մաքսիմը համարվել է իրավական անորոշության լուծման վերջին միջոց: Այսպես՝ ռուս ականավոր իրավաբան Ե.Վ. Վասկովսկին օրենսդրական նորմերի մեկնաբանության վերաբերյալ իր աշխատություններում անդրադարձել է քննարկվող հարցին: Նա թվարկում է երկիմաստ իրավական նորմերի մեկնաբանման կանոնների որոշակի հերթականություն (արդարության կանոնը, նպատակահարմարության կանոնը) և որպես մեկնաբանման երրորդ հերթի կանոն՝ նշում է.

«Նորմի երկու հավասարապես արդար և նպատակահարմար իմաստներից պետք է ընտրել այն, որն ավելի գթասիրտ է (...) Այս կանոնով կարելի է ղեկավարվել միայն այն պայմանով, եթե դրանով չեն խախտում արդարությունը և գործնական նպատակահարմարությունը: Հակառակ պարագայում ստիպված կլինեն օրենսդրին վերագրելու ոչ ողջամիտ և վնասակար բարեհաճություն»²:

Նույն հեղինակը մեկ այլ աշխատանքում ավելացրել է հետևյալ միտքը.

«Այս կանոնը հաճախ ձևակերպվում է այլ կերպ. կասկածի դեպքում պետք է օրենքին տալ ավելի մեղմ իմաստ (*in dubio mitius*), իսկ քրեական իրավունքի կիրառման դեպքում նաև այսպես՝ ցանկացած կասկած պետք է մեկնաբանվի հօգուտ ամբաստանյալի (*in dubio pro reo*)»³:

Ինչպես նկատում ենք, իրավական նորմի մեկնաբանման գթասրտության սկզբունքը հեղինակն ուղղակիորեն կապել է «in dubio mitius» և «in dubio pro reo» մաքսիմների հետ:

Ցարական Ռուսաստանում քրեական դատավարության պրակտիկայի ամփոփման վերաբերյալ դոկտրինալ աղբյուրում հեղինակը նշում է.

¹ Doubt In Favour Of The Defendant, Guilty Beyond Reasonable Doubt Comparative Study, published by OSCE Mission to Skopje, 2016. P. 17.

² Васьковский Е.В. Цивилистическая методология. Ч. 1: Учение о толковании и применении гражданских законов. – Одесса, 1901. – С. 192-193.

³ Васьковский Е.В. Руководство к толкованию и применению законов. Для начинающих юристов. – М., 1913. – С. 100.

«Քրեական իրավունքի ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ օրենքի իմաստի վերաբերյալ կասկածների դեպքում պետք է ընդունել ամենամեղմ մեկնաբանությունը (*in dubio mitius*), իսկ քրեական դատավարության օրենքները մեկնաբանելիս՝ «ցանկացած կասկած (ինչպես նշել է Սենատը 1869 թ. № 831 որոշման մեջ) պետք է մեկնաբանվի ոչ այլ կերպ, քան որպես ամբաստանյալի օգտին և նրա համար առավել բարենպաստ իմաստով»¹:

Այս մեջբերումից կարելի է ենթադրել, որ Ռուսաստանի բարձրագույն դատական մարմինը (Սենատը) «*in dubio pro reo*» քրեաիրավական մաքսիմը համարել է նաև քրեական և քրեադատավարական նորմերի բովանդակության վերաբերյալ կասկածները լուծելու միջոց: 1869 թ. քննված մեկ այլ գործով կասկած էր ծագել այն հարցի շուրջ, թե ամբաստանյալը պետք է պատասխանատվության ենթարկվեր մե՞կ, թե՞ երկու հանցագործությունների համար (№ 486 գործ): Սենատը որոշել է, որ նման կասկածների դեպքում դատավճիռը պետք է կայացնել միայն մեկ հոդվածով²:

Ռուսական քրեական իրավունքի հայտնի մասնագետ Ն. Տագանցևը ևս անդրադարձել է այս հարցին: Մասնավորապես, հեղինակը նշում էր, որ օրենքներում հանդիպող հակասությունների լուծման նպատակով քրեական իրավունքը մշակել է մի քանի դրույթ: Առաջին դրույթն այն է, որ կասկածի դեպքում պետք է կիրառել ամբաստանյալի համար առավել բարենպաստ օրենքը՝ *in poenalibus causis benignius interpretandum est: in dubiis mitius*: Հաջորդ դրույթն այն է, որ կասկածի դեպքում դատարանը պետք է հետևի իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին և կասկածները մեկնաբանի հոգուտ օրենքով ճանաչված հիմնական սկզբունքների, ինչպիսիք են՝ անձի ազատության իրավունքը, անձեռնմխելիության իրավունքը և այլն³:

Այսպիսով՝ ցարական Ռուսաստանի իրավունքը «*in dubio mitius*» մաքսիմը, ընդհանուր առմամբ, համարում էր իրավական կասկածները

¹ Чебышев-Дмитриев А.П. Российское уголовное судопроизводство по Судебным уставам 20 ноября 1864 г. - СПб.: В.П. Печаткин, 1875 - С. 16.

² Фон-Резон А. Обзор кассационных решений, относящихся до постановки вопросов по делам, решаемым с участием присяжных заседателей // Журнал гражданского и уголовного права: Март и апрель. - СПб.: Тип. А.М. Котомина, 1874, Кн. 2. - С. 147-148.

³ Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть общая. Том I: лекции. - СПб., 1902. - С. 180-181.

(անորոշությունները) հաղթահարելու վերջին միջոց, սակայն նույնը չի կարելի ասել խորհրդային իրավունքի մասին:

2.4. «In dubio mitius» մաքսիմը խորհրդային իրավունքում

Խորհրդային պետաիրավական համակարգում գերակայող էթատիզմը «պետություն-մարդ» հարաբերություններում բնականաբար չէր կարող հանդուրժել իրավական նորմերի անորոշությունները հոգուտ մարդու մեկնաբանելու մաքսիմի գոյությունը: Ավելին, խորհրդային քրեական դատավարությունում երկար տարիներ մերժվում էր նույնիսկ անմեղության կանխավարկածը և «in dubio pro reo» մաքսիմը:

1982 թ. Մ. Միխիենկոն, քրեադատավարական ապացուցման հարցերը քննարկելիս, ընդհանուր (անուղղակի) ձևով անդրադարձ է քննարկվող մաքսիմին: Նա նշել է.

«Անկասկած, չփարատված կասկածների մեկնաբանման դրույթն առաջին հերթին վերաբերում է ապացույցներին և դրանց աղբյուրներին, երբ գործի փաստական հանգամանքները կասկածելի են, հակասական և անորոշ, թույլ են տալիս տարբեր մեկնաբանություններ ու եզրակացություններ: Այս ոլորտում կասկածների մեկնաբանումն իրականացվում է միայն օրենքը կիրառելիս և անհրաժեշտ է քրեական և քրեադատավարական իրավունքի նորմերի ճիշտ կիրառման համար: Բնականաբար, դրա հետ մեկտեղ, անհնարին է խուսափել քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքերի ընդհանուր և հատուկ մասերի նորմերի մեկնաբանումից՝ առանց հիմնվելու փաստական տվյալների վերաբերյալ կասկածների մեկնաբանման կանոնի վրա»¹:

Այս մեջբերումից պարզ է, որ հեղինակը խուսափել է էքսպլիցիտ նշելու, որ չփարատված կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու մաքսիմը կարող է վերաբերել նաև իրավական նորմերի ընկալման հարցում առկա կասկածներին (անորոշություններին), սակայն նրա բարդ ձևակերպված միտքը ենթադրաբար կարելի է ընթերցել հենց այն իմաստով, որ նա ցանկացել է նշել, որ «in dubio pro reo» մաքսիմը

¹ Михеенко М.М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. – Киев, 1984. – С. 72.

վերաբերում է նաև քրեաիրավական և քրեադատավարական նորմերի իմաստային անորոշությունները լուծելուն:

3. «In dubio mitius» մաքսիմը հանրային իրավունքի տարբեր ճյուղերում (իրավահամեմատական տեսանկյունը)

3.1. Ընդհանուր դրույթներ

Մի շարք երկրներ, օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը, Ուկրաինան, Բելառուսը, Ղազախստանը, Լեհաստանը և Պերուն պոզիտիվ իրավունքում էքսպլիցիտ ճանաչել են իրավական հարցերով «in dubio mitius» իրավական մաքսիմի կիրառման հնարավորությունը: Այլ երկրներում, ինչպիսիք են՝ Բելգիան, Կանադան, Հարավաֆրիկյան Հանրապետությունը, այս մաքսիմն օրենսդրորեն ամրագրված չէ, սակայն ժամանակ առ ժամանակ այն վկայակոչվում է դատական պրակտիկայում¹:

Քննարկվող մաքսիմն իրավական անորոշությունների լուծման նպատակով կիրառելու հարցի իրավահամեմատական վերլուծությունը կիրականացվի ըստ իրավունքի ճյուղերի:

3.2. «In dubio pro libertate» սկզբունքը սահմանադրական իրավունքում

Սահմանադրական իրավունքի դոկտրինում երբեմն «in dubio pro libertate (կասկածները հօգուտ ազատության/իրավունքի)» մաքսիմը հիշատակվում է կա՛մ որպես իրավունքները սահմանափակելիս հավասարակշռության ապահովման միջոց, կա՛մ որպես սահմանադրաիրավական նորմերի մեկնաբանման եղանակների (մեթոդների) միջև ընտրություն կատարելու սկզբունք:

Նախապես նշենք, որ այս ձևակերպման մեջ «libertate - ազատություն» բառը չի ընկալվում նեղ՝ մարդու ֆիզիկական ազատության իմաստով, այն օգտագործվում է ավելի լայն՝ առհասարակ մարդու իրավունքներին նախապատվություն տալու իմաստով: Այս տեսանկյունից զարմանալի չէ, երբ հարկային իրավունքի չեխ մասնագետները «in dubio pro tributario (կասկածները հօգուտ հարկատուի)» գաղափարը կապում են «in dubio pro libertate» մաքսիմի հետ՝ այն հիմնավորմամբ, որ հարկերը (այն վճարելու պարտականությունը) միջամտում են մարդու իրավունքներին, հատկա-

¹ Goldswain G.K. The Purposive Approach to the interpretation of Fiscal Legislation – the Winds of Change/ 2008. Vol. 16. N2. P116, Thuronyi V. Comparative Tax Law, New York, Law International, 2003, P. 136, 140, 145.

պես՝ սեփականության իրավունքին¹: Վարչական իրավունքի լեռ մասնագետները նույնպես իրավական հարցերով կասկածները հոգուտ մասնավոր անձի մեկնաբանելու մասին Վարչական դատավարության օրենսդրական դրույթը դիտարկում են «in dubio pro libertate» մաքսիմի լույսի ներքո (այս մասին հաջորդիվ)²: Ասվածը վկայում է այն մասին, որ «in dubio pro libertate» մաքսիմն ունի ընդհանուր սկզբունքի նշանակություն, և այն կարող է օգտագործվել «in dubio mitius» մաքսիմին համարժեք իմաստով:

Հայտնի իրավագետ Ա. Բարակը մարդու իրավունքների սահմանափակման համաչափության սկզբունքի հարցերը քննարկելիս անդրադառնում է այն խնդրին, թե ինչպես պետք է վարվել, եթե նժարներին դրված են հավասար նշանակության հանրային և մասնավոր բնույթի արժեքներ: Նա հարցին տալիս է տարբերակված պատասխան. եթե սահմանադրական ժողովրդավարության մոդելն այնպիսին է, որ մարդու իրավունքներն ունեն հատուկ նշանակություն (ի տարբերություն սահմանադրական ժողովրդավարական այն համակարգերի, որտեղ մարդու իրավունքները թեև կարևոր են, սակայն առավել կարևոր է հանրային շահը), ապա այն դեպքերում, երբ նժարները հավասարակշռված են, ապա մարդու իրավունքները պետք է գերակայեն: Ա. Բարակը «in dubio pro libertate» մաքսիմը կիրառելի է համարում նման սահմանադրական ժողովրդավարական համակարգերում: Նա նշում է.

«*ժողովրդավարության նման համակարգերում կասկածների դեպքում ազատությունը գերակայում է (in dubio pro libertate)*»³:

Այս տեսանկյունից հասկանալի է, թե ինչու խորհրդային պետության իրավական համակարգում «in dubio pro libertate» մաքսիմը, մեծ հաշվով, գոյության շանս չէր կարող ունենալ: Չ՞է որ այդ համակարգում պետական-կուսակցական շահերն ունեին բացարձակին հասնող գերակայություն: Այս

¹ Wojciech Morawski, Radim Boháč, 'In Dubio Pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation // Intertax, 2023, № 51, Issue 6, P 506.

² Szejna, Przemysław. The Principle of in dubio pro libertate in Administrative Proceedings and Its Function: A Step Forward or a Step Back // Krytyka Prawa. Niezależne Studia nad Prawem. 2020, № 12(4), PP.161-177.

³ Aharon Barak, Proportionality constitutional rights and their limitations. translated from the Hebrew by Doron Kalir. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. PP. 367, 399.

համատեքստում պետք է հասկանալ խորհրդային իրավունքին հայտնի այն մոտեցումը, որ եթե օրենսդիրը **միևնույն** արարքը սխալմամբ համարել է և՛ հանցագործություն, և՛ վարչական զանցանք, ապա պետք է նախապատվություն տալ խիստ (քրեական) օրենքին, այսինքն՝ անձին պետք է պատասխանատվության ենթարկել ոչ թե վարչական, այլ քրեական իրավունքի նորմերով (այս մասին հաջորդիվ):

Սահմանադրագետ Դ. Շուստրովն այն քիչ ռուս սահմանադրագետներից է, ով «in dubio pro libertate» մաքսիմը դիտում է որպես նորմերի մեկնաբանման մեթոդների կամ մեկնաբանման արդյունքների միջև առկա կոնֆլիկտները լուծելու սկզբունք: Նա նշում է.

«In dubio pro libertate» սկզբունքը պահանջում է, որ իրավական ակտերի դրույթները մեկնաբանվեն այնպես, որ վերջինիս արդյունքը լինի մարդու իրավունքների հնարավոր առավելագույն պաշտպանությունը: Իրավական տեքստը պետք է մեկնաբանվի հնարավորինս համապարփակ կերպով, որպեսզի մարդու իրավունքներին միջամտությունը հասցվի նվազագույնի: Եթե տարբեր մեթոդների հիման վրա կատարվող մեկնաբանությունն առաջացնում է մեկնաբանման արդյունքների հակասություն, ապա պետք է ընտրվի այն արդյունքը, որն առավելապես նպաստում է անձի իրավունքներին և ազատություններին: Այսպիսով՝ առաջնահերթություն պետք է տալ այն մեկնաբանությանը, որն ամենաքիչն է միջամտում մարդու իրավունքներին ու ազատություններին»¹:

Դ. Շուստրովը նշում է, որ սահմանադրության մեկնաբանության այս սկզբունքն առաջին անգամ քննարկվել է Վայմարյան Հանրապետության ժամանակաշրջանի գերմանական գրականության մեջ: Հեղինակն այս սկզբունքը համարում է իրական մարդասիրական սկզբունք, որը հիմնված է մարդու արժեքանական ընկալման, նրա արժանապատվության, իրավունքների և ազատությունների վրա՝ որպես բարձրագույն արժեքների (օրինակ՝ 1949 թ. Գերմանիայի Հիմնական օրենքի 1-ին հոդված, ՌԴ Սահմանադրության 2-րդ հոդված և այլն)²:

¹ Шустров Д.Г. Толкование в конституционном праве: теоретические основы. - М., 2022. - С. 167.

² Տե՛ս նույն տեղում:

«In dubio pro libertate» մաքսիմից բխում է մեկ այլ մարդասիրական սկզբունք՝ ըստ որի պարտականությունների պատկանելիության վերաբերյալ կասկածները պետք է մեկնաբանվեն որպես պետության վրա դրված պարտականություններ: Օրինակ՝ ՌԴ սահմանադրական դատարանը, 30.03.2018 թ. № 14 որոշմամբ վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը որոշելիս, իմպլիցիտ հիմք է ընդունել «in dubio pro libertate» մաքսիմը: Նշված գործով կազմակերպությունը վիճարկել է մի շարք նորմերի սահմանադրականությունը. իրավակիրառ պրակտիկայում այդ նորմերին տրված մեկնաբանության համաձայն՝ հատուկ որսորդական տարածքներում որսորդական ռեսուրսները հիվանդություններից պաշտպանելու համար, հակահամաճարակային միջոցառումներ իրականացնելու նպատակով անասնաբուժական դեղամիջոցներ (պատվաստանյութեր) ձեռքբերելու պարտականությունը դրվում է ոչ պետական կազմակերպությունների վրա՝ պետությանն անհիմն ազատելով հանրային նշանակություն ունեցող այս գործառույթների իրականացումը ֆինանսավորելու բեռից:

ՌԴ Սահմանադրական դատարանը նշել է, որ մինչև օրենսդրական կարգավորումներն այդ դեղամիջոցները պետք է ձեռք բերվեն պետական բյուջեի միջոցներից: Դատարանն իր դիրքորոշումը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ.

«Իրավական պետությունում, որի բարձրագույն արժեքը մարդն է, նրա իրավունքներն ու ազատությունները (ՌԴ Սահմանադրության 2-րդ հոդված), հանրային (վարչական) հարաբերությունների իրավական կարգավորման վերաբերյալ անհաղթահարելի կասկածները, հատկապես եթե դրանք կապված են մասնավոր անձանց՝ դրա խախտման համար պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորության հետ, չեն կարող, ընդհանուր կանոնի համաձայն, ուղղված լինել այդ անձանց՝ որպես այդ իրավահարաբերությունների ակնհայտորեն ավելի թույլ կողմի դեմ»:

3.3. «In dubio mitius» մաքսիմը վարչական իրավունքում

Ռուսական վարչական իրավունքի դոկտրինում քննարկվում է օրենսդրությունը հօգուտ քաղաքացիների մեկնաբանելու մաքսիմը պաշտո-

նապես ճանաչելու հարցը: Մասնավորապես առաջարկվում է ՌԴ վարչական օրենսդրությունում ամրագրել հետևյալ դրույթը.

«Բոլոր չփարատված կասկածները, հակասությունները և օրենսդրական անորոշությունները վարչական մարմինը պետք է մեկնաբանի միայն հոգուր քաղաքացիների և կազմակերպությունների՝ վարչական ակտ կայացնելիս և գործողություններ կատարելիս հնարավորինս հաշվի առնելով նրանց օրինական շահերը»¹:

Քանի դեռ ուս գիտնականները քննարկում են վարչական օրենսդրությունում «in dubio mitius» մաքսիմն ամրագրելու հարցը, 2017 թ. Լեհաստանի օրենսդիրն այս մաքսիմն ուղիղ ձևով ամրագրել է Վարչական դատավարության օրենսգրքի 7a հոդվածում: Նշված հոդվածի 1- ին մասի համաձայն.

«Եթե վարչական վարույթի առարկան կողմի վրա պարտականություն դնելն է կամ կողմի իրավունքները սահմանափակելն է կամ իրավունքից զրկելն է, և եթե իրավական նորմի բովանդակության վերաբերյալ մնում են կասկածներ, ապա այդ կասկածները լուծվում են հոգուր անձի, եթե դրանով չեն շոշափվում կողմի շահերը կամ երրորդ անձի շահերը»:

Միաժամանակ օրենսդրությամբ նախատեսվեցին նաև այս սկզբունքի կիրառումը վերահսկելու լրացուցիչ կանոններ: Այս սկզբունքը չի կիրառվում նաև այն դեպքում, երբ դա պահանջում են պետության կարևոր շահերը, և հատկապես՝ նրա անվտանգությունը, պաշտպանությունը կամ հասարակական կարգը, ինչպես նաև սպաների և պրոֆեսիոնալ զինվորների անձնական հարցերում²:

Վարչական դատավարության օրենսգրքի այս նորմը կիրառվում է, երբ նյութական իրավունքի նորմերն առաջացնում են այնպիսի կասկածներ, որոնք հնարավոր չէ վերացնել: Այլ կերպ՝ դրանք հնարավոր չէ լուծել՝

¹ Соловей Ю.П. Принципы административных процедур как правовые средства «связывания» административного усмотрения // Ежегодник публичного права 2018: Принципы административных процедур и административного судопроизводства. - М.: "Инфотропик Медиа", 2018. - С. 160.

² Szejna, Przemysław, The Principle of in dubio pro libertate in Administrative Proceedings and Its Function: A Step Forward or a Step Back // Krytyka Prawa. Niezależne Studia nad Prawem. 2020, № 12(4), PP. 166.

օգտագործելով մեկնաբանության առկա հնարքները: Սա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ իրավակիրառը նորմի մեկնաբանման արդյունքում գալիս է հետևության, որ առկա են մի քանի ճիշտ լուծումներ, սակայն անորոշ է, թե որն է կիրառելի: Նման իրավիճակում ծագած կասկածները պետք է լուծել հոգուտ անձի, այսինքն՝ անհրաժեշտ է նորմը կիրառել անձի համար առավել բարենպաստ մեկնաբանությամբ՝ երաշխավորելով նրա իրավունքների պաշտպանությունը¹:

3.4. «In dubio pro tributario» մաքսիմը հարկային իրավունքում

Հարկային իրավունքում հաճախ են հանդիպում ներքին հակասություններ, անորոշություններ²: Հարկային իրավունքի անորոշությունները հաղթահարելու նպատակով առաջարկվում է կիրառել «in dubio pro tributario» մաքսիմը³: Մաքսիմը հնարավորություն է տալիս հարկային իրավակիրառման ընթացքում առաջացող անորոշությունները (հակասությունները) մեկնաբանել հոգուտ հարկատուի⁴: Ռուսական հարկային իրավունքում «In dubio pro tributario» մաքսիմի փոխարեն ընդունված է օգտագործել «in dubio contra fiscum» մաքսիմը⁵, ըստ որի իրավական անորոշությունները պետք է մեկնաբանել ի վնաս հարկային մարմինների: Թեև «in dubio contra fiscum» մաքսիմն ունի փոքր-ինչ այլ շեշտադրություն⁶, սակայն այն իր էությամբ նույնանում է «in dubio pro tributario» մաքսիմի հետ: Հարկեր վճարելու ոլորտում իրավական անորոշությունն ի վնաս հարկային մարմնի մեկնաբանելը (in dubio contra fiscum), ըստ էության, նշանակում է այդ անորոշությունը լուծել հոգուտ հարկատուի (in dubio pro tributario):

¹ Smarż, Joanna. Zasada in Dubio Pro Libertate W Przepisach Kodeksu postępowania Administracyjnego // Studia Prawnicze. 2017, № 4 (212), PP. 62-63.

² Beck P.J., Lisowsky P. Tax Uncertainty and Voluntary Real-Time Tax Audits // Accounting Review. 2013, № 3, Vol. 89, PP. 867-869.

³ Այս մասին մանրամասն տե՛ս՝ Pikulska-Radomska A. Fiscus non erubescit. O niektórych italskich podatkach rzymskiego pryncypatu. L/o 'dz', 2013, S. 150. (Էլ. ռեսուրս՝

https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/31425/Pikulska-Radomska_Fiscus.pdf?sequence=1&isAllowed=y, վերջին մուտքը՝ 11.09.2023)

⁴ Obuchowski S. In dubio pro tributario jako zasada prawa podatkowego // Financial Law Review, 2016, № 1(4), S. 58-59.

⁵ Чочиев А.В. Принцип in dubio contra fiscum в российском налоговом праве: монография. - М.: «Юстицинформ», 2020. - С. 23.

⁶ Wojciech Morawski, Radim Boháč, 'In Dubio Pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation // Intertax, 2023, № 51, Issue 6, PP. 507.

Թեև առանձին գիտնականներ կարծում են, թե «in dubio pro tributario» մաքսիմն օտար է ժամանակակից իրավունքին¹, սակայն ի հակադրություն այդ գնահատականների, այս մաքսիմի նկատմամբ հետաքրքրությունն աճում է:

Առանձին պետություններ «in dubio pro tributario» մաքսիմը էքսպլիցիտ ամրագրել են օրենսդրության մեջ (Ուկրաինա, Բելառուս, Հայաստան, Ադրբեջան, Լեհաստան, Ռումինիա, ՌԴ և այլն), իսկ որոշները թեև այն ուղղակիորեն չեն ամրագրել օրենսդրության մեջ, սակայն նրանց դատարանները հաճախ կիրառում են այդ մաքսիմը (Բելգիա, Կանադա, ԱՄՆ-ի որոշ նահանգներ)²: Եվրոպական դատարանը Ուկրաինայի վերաբերյալ գործերով նույնպես կիրառել է այս մաքսիմը, սակայն դրանից չի կարելի եզրակացնել, որ այդ գաղափարը ճանաչվել է որպես ընդհանուր սկզբունք: Նշված գործերում Եվրոպական դատարանը մաքսիմը կիրառել է ոչ թե որպես ինքնավար, այլ որպես պատասխանող պետության ազգային իրավունքում գործող սկզբունք³:

«In dubio pro tributario» մաքսիմը հատուկ ուշադրության է արժանացել հատկապես լեհական իրավաբանական պրակտիկայում և գիտության մեջ⁴: Ընդգծվում է, որ այս մաքսիմն առավելապես պետք է օգտագործել հարկային օրենսդրության կիրառման ընթացքում, և դատարանների կողմից դա չպահպանելը կնշանակի նահանջ Լեհաստանի Սահմանադրությամբ երաշխավորված մարդու իրավունքների պաշտպանությունից⁵:

«In dubio pro tributario» մաքսիմի ճանաչման և կիրառման հարցում էական է Լեհաստանի սահմանադրական դատարանի ներդրումը: Բարձր դատարանն ընդգծել է, որ չնայած հարկային ոլորտին վերաբերող օրենսդրական ակտերն ավելի քան 20 տարվա կիրառություն ունեն,

¹ **Vogenauer S.** «Im Zweifel gegen den Fiskus». Aufstieg und Niedergang einer Interpretations maxime // Aktendes 36. Deutschen Rechtshistorikertages / eds. R. Lieberwirth, H. Luck. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co KG, 2008, P. 475.

² **Чочиев А.В.** Принцип in dubio contra fiscum в российском налоговом праве: монография. - М.: Юстицинформ, 2020. - С. 28-29.

³ ECHR, Case of Serkov v. Ukraine (Application No. 39766/05). Judgement of 7 July 2011, § 43; ECHR, Case of Shchokin v. Ukraine (Applications nos. 23759/03 and 37943/06). Judgement of 14 October 2010, § 57.

⁴ **Bernat R.** Selekttywne stosowanie zasady in dubio pro tributario w konteks'cie zakazu przyznawania pomocy publicznej // Zeszyty Naukowe Ostrol/c-kiego To warzystwa Naukowego. 2015, T. 29, S. 88-100.

⁵ **Юхневич Э., Свол М.** Принцип in dubio pro tributario в польском налоговом праве // Налоговед. - 2017. - № 8. <https://e.nalogoved.ru/579405>

այնուամենայնիվ, դատական պրակտիկայում մնում են անորոշություններ: Դատարանների և հարկային մարմինների որոշումների արդյունքում առաջացող ոչ ցանկալի հետևանքները բացատրվում են ոլորտային օրենսդրության անկատարությամբ, ցածր որակով, անորոշություններով: Ըստ Սահմանադրական դատարանի՝ նման իրավիճակների հաղթահարման ճիշտ գործիքը հարկային իրավունքի ոլորտում ծագած անորոշությունները, Սահմանադրությանը համահունչ, հոգուտ հարկատուի մեկնաբանելն է¹:

Ուկրաինայի 2010 թ. Հարկային օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի 4.1.4 մասի օրենսդրական ձևակերպումից ակնհայտ է դառնում, որ եթե տարբեր օրենքներ կամ իրավական ակտեր թույլ են տալիս ոչ միանշանակ (բազմիմաստ) մեկնաբանություն, ապա պետք է ելնել հարկ վճարողների գործողությունների օրինականության կանխավարկածից և **նորմերը մեկնաբանել հոգուտ վերջիններիս (ընդ. հեղ):**

ՌԴ 1998 թ. Հարկային օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ հարկերի և տուրքերի մասին օրենսդրական ակտերում բոլոր չփարատված (չհաղթահարված) կասկածները, հակասությունները և անորոշությունները մեկնաբանվում են հոգուտ հարկատուի (հարկ վճարող, ապահովագրական վճարներ վճարող, հարկային գործակալ):

Հարկային իրավունքի մասնագետները նշում են, որ հարկային օրենքի մեկնաբանության ժամանակ իրավակիրառողը պետք է առաջնորդվի հարկատուի իրավական պաշտպանվածության գերակայության բանաձևով, քանի որ հարկատուն, ով իրավաբանորեն հակադրվում է պետությանը, ֆինանսաիրավական հարաբերությունների թույլ կողմն է²: Մասնագետները նշում են, որ երկակի անարդար կլինի, եթե հարաբերությունների իրավական կարգավորման հետ կապված պետության բացթողումները, վրիպումները մեկնաբանվեն ի վնաս ակնհայտ թույլ

¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18.07.2013. Sygn. akt SK 18/09, Dz. U. 2013. Poz. 985. (էլ. նետուր՝ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000985/T/D20130985TK.pdf>, վերջին մուտքը՝ 11.09.2023), էջ. 54.

² Щекин Д.М. Конституционное толкование налогового законодательства // Налоговед. – 2004. – № 11. – С. 154; Запольский С.В. Дискуссионные вопросы теории финансового права: монография. – М.: РАП, Эксмо, 2008. – С. 154.

կողմի¹: Ընդ որում՝ ՌԴ Գերագույն դատարանը բազմիցս կարևորել է քննարկվող մաքսիմը՝ շեշտադրելով հարկատուի առավել «թույլ» կողմ հանդիսանալու հանգամանքը²:

Երբեմն «in dubio pro tributario/ contra fiscum» մաքսիմը դիտարկվում է որպես իրավական որոշակիությունը խախտելու համար պետության պատասխանատվության ձև³:

Այսպիսով՝ չնայած հիմնահարցի վերաբերյալ դոկտրինալ և պետությունների օրենսդրական մակարդակով մոտեցումների տարբերությանը՝ «in dubio pro tributario» մաքսիմի կիրառությունը հարկային հարաբերություններում ունի իր ուրույն տեղը:

3.5. «In dubio pro reo / favor rei» մաքսիմը քրեական իրավունքում

3.5.1. Տերմինաբանության մասին: Ինչպես նշվեց, տարբեր իրավական համակարգերում քրեաիրավական նորմերի բովանդակության վերաբերյալ անորոշությունները, կասկածները մեղադրյալի համար բարենպաստ եղանակով մեկնաբանելու հնարքն ունի տարբեր անվանումներ՝ «favor rei» դոկտրին, մեկնաբանման գթասրտության սկզբունք («the rule of lenity»), խիստ մեկնաբանության սկզբունք («the principle of strict construction»), մեղմացնող մեկնաբանության հնարք («mitigating interpretation»)⁴:

Անհրաժեշտ է անդրադառնալ «in dubio pro reo» մաքսիմի և «favor rei» դոկտրինի հարաբերակցությանը: Ոչ հստակ օրենքը մեղադրյալի համար բարենպաստ եղանակով մեկնաբանելու մասին «favor rei» մաքսիմը հաճախ դուրս է բերվում «in dubio pro reo» մաքսիմից⁵, իսկ ռուս մասնագետներն այս երկու դոկտրինների միջև անջրպետ չեն տեսնում, նրանք

¹ Брук Б.Я. Предотвращение неправомерного использования льгот, предусмотренных соглашениями (договорами, конвенциями) об избежании двойного налогообложения: настоящее и будущее // Закон. – 2016. – № 5. – С. 134.

² Чочиев А.В. Принцип in dubio contra fiscum в российском налоговом праве: монография. – М.: Юстицинформ, 2020. – С. 24.

³ Демин А.В. Принцип определенности налогообложения: монография. – М: “Статут”, 2015. – С. 50.

⁴ Алаторцев А.Ю. Использование принципа favor rei для преодоления неопределенности уголовного закона // Вестн. Моск., Сер. 11. Право. – 2016. – № 5. – С. 113 – 114.

⁵ Hallevy G. A. Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law. Berlin, 2010. P. 162.

«in dubio pro reo» մաքսիմը համարում են դատավարական, իսկ «favor rei» դոկտրինը՝ նյութաիրավական սկզբունք¹:

Իտալացի մասնագետները նշում են, որ «in dubio pro reo» մաքսիմը կարող է տարածվել ոչ միայն փաստերի, այլ նաև՝ նորմի կիրառման ժամանակ ծագած ողջամիտ կասկածների նկատմամբ, որը կարող է բնորոշվել որպես մեկնաբանման հնարք: Բանն այն է, որ դատավորի զգացմունքները, զգացողությունները, գաղափարախոսությունը, այսինքն՝ նրա կամքը, պոտենցիալ ի հայտ է գալիս ոչ միայն փաստի հաստատման պահին, այլ նաև հերմենևտիկ (մեկնաբանման՝ հեղ.) ընտրության ժամանակ: Երբ նորմի մեկնաբանության վերաբերյալ առկա է ողջամիտ կասկած, ապա պետք է կիրառվի «in dubio pro reo» մաքսիմը: Այսինքն՝ դատավորը հնարավորություն ունի ընտրելու մի քանի հերմենևտիկ տարբերակներից մեկը, որը համարվում է ավելի արդար կամ տրամաբանական, ինչպես նաև առավել բարենպաստ: Հետևաբար, դատավորը, բախվելով մի քանի հերմենևտիկ (մեկնաբանման՝ հեղ.) տարբերակների, որոնք բոլորն էլ խելամիտ են, պետք է ընտրի հանցագործություն կատարողի համար առավել բարենպաստը²:

3.5.2. «In dubio pro reo/ favor rei» մաքսիմի սահմանադրական ճանաչումը: Քրեաիրավական անորոշությունները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու սկզբունքը երբեմն ուղղակիորեն ամրագրված է Սահմանադրությունների տեքստում, երբեմն այն բխեցվում է կամ անմեղության կանխավարկածի մասին սահմանադրական նորմից, կամ «չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հոգուտ մեղադրյալի» սահմանադրական դրույթից: Օրինակ՝ Պերուի քաղաքական Սահմանադրության 139-րդ հոդվածի 11-րդ կետում ուղիղ նշված է, որ քրեաիրավական նորմերի կասկածների (doubt) անորոշության կամ մրցակցության դեպքում պետք է կիրառել մեղադրյալի համար բարենպաստ նորմը³:

Ինչպես նշվեց՝ 1995 թ. ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունում և 2005 թթ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությունում անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ հոդվածում ամրագրված էր նաև հետևյալ դրույթը. «Չփա-

¹ **Алаторцев А.Ю.** Правовая определённость уголовно-правового запрета: автореферат дис. ... кандидата юридических наук. - М., 2018. - С. 118.

² **Mario Caterini** In dubio interpretario pro reo // *Politica Criminale E Cultura Giuspenalistica*, Edizioni Scientifiche Italiane, 2017, PP. 515-516.

³ https://www.constituteproject.org/constitution/Peru_2021.pdf?lang=en

րատված կասկածները մեկնաբանվում են հոգուտ մեղադրյալի»։ Սահմանադրական այս նորմն իրավացիորեն մեկնաբանվել է հետևյալ կերպ.

«Չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հոգուտ մեղադրյալի» սահմանադրական պահանջը չի վերաբերում միայն մեղադրանքի փաստական կողմին։ Այս մաքսիմը գործում է նաև այն ժամանակ, երբ կասկածներ են ծագում իրավական նորմերի ընտրության և կիրառության հարցում։ Նորմերի կիրառման կասկածները կարող են պայմանավորված լինել իրավական նորմերի հակասություններով, նորմերի ոչ հստակ ձեակերպմամբ կամ օրենսդրական այլ սխալներով։ Նման դեպքերում իրավական նորմը մեկնաբանվում եւ կիրառվում է այն տարբերակով, որն առավել բարենպաստ է մեղադրյալի համար»¹։

2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությունում «չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հոգուտ մեղադրյալի» դրույթն էքսպլիցիտ ամրագրված չէ, սակայն դա չի նշանակում, որ այն սահմանադրական արժեհամակարգում գոյություն չունի. այս պահանջը բխում է ՀՀ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածից (անմեղության կանխավարկածը)։

3.5.3. «In dubio pro reo / favor rei» մաքսիմը միջազգային քրեական դատարանների և ատյանների որոշումներում։ Միջազգային դատական մարմինները մի շարք գործերով «favor rei» մաքսիմը համարել է ընդհանուր միջազգային քրեական իրավունքի բաղկացուցիչ, ավելի կոնկրետ՝ իրավունքի ընդհանուր սկզբունք։

Այսպես՝ Prosecutor v. Furundžija գործի շրջանակներում Դատարանը դեռևս 1998 թ. դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ եթե հանցագործության սահմանման վերաբերյալ գոյություն ունեն կասկածներ, ապա այդ սահմանումը պետք է մեկնաբանվի այնպես, որ բարենպաստ լինի մեղադրյալի համար (favor rei)։ Այդ գործի շրջանակներում բռնաբարության հանցակազմի սահմանման վերաբերյալ առկա էին հակասություններ. մի մեկնաբանությունն առավել խիստ էր, իսկ մյուսը՝ հոգուտ մեղադրյալի։ Փաստորեն, տվյալ դեպքում Միջազգային դատական ատյանը արձանագրել է, որ Դատարանը, կիրառելով հանցակազմի առավել

¹ Թամազյան Ա., Ղամբարյան Ա., ՀՀ Սահմանադրության 21-րդ հոդվածի մեկնաբանություն // Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ։ Ընդ. խմբ.՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. Եր. 2010, էջ 259։

խիստ մեկնաբանությունը, խախտել է favor rei մաքսիմը, որն ընդհանուր միջազգային քրեական իրավունքի մաս է¹:

Մեկ այլ գործով համապատասխան դատարանը նշել է, որ կիրառելի Կանոնադրության 2-րդ հոդվածի 2Ա պարագրաֆի անգլերեն տարբերակում օգտագործվում է «սպանություն» (killing) տերմինը, մինչդեռ ֆրանսերեն տարբերակում խոսվում է «դիտավորյալ սպանության» մասին (meurtre): Ի տարբերություն «սպանության» (killing)՝ «meurtre»-ը պահանջում է դիտավորության ձևով լրացուցիչ տարրի առկայություն: Դատարանը, ելնելով անմեղության կանխավարկածի և քրեական իրավունքի ընդհանուր կանոնների պահանջներից, որոշել է, որ տվյալ դեպքում պետք է կիրառվի մեղադրյալի համար առավել բարենպաստ տարբերակը²:

4. «In dubio mitius» մաքսիմը ՀՀ իրավական համակարգում

4.1. Ընդհանուր դրույթներ

Ինչպես նշվեց՝ հայ իրավաբաններին առավել ծանոթ է կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու (In dubio pro reo) դրույթը, իսկ «in dubio mitius» մաքսիմը, ընդհանուր առմամբ, քննարկման առարկա չի հանդիսացել: «Datalex» որոնողական համակարգի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ դատարանները դատական ակտերում «in dubio mitius» մաքսիմը էքսպլիցիտ չեն վկայակոչել:

Այնուամենայնիվ, ասվածը չի նշանակում, որ ՀՀ իրավական համակարգին «in dubio mitius» մաքսիմն առհասարակ անծանոթ է: ՀՀ օրենսդիրը մի շարք իրավաբանական հարցերի վերաբերյալ կարգավորումներ նախատեսելիս փաստացի հիմք է ընդունել «in dubio mitius» մաքսիմը:

«In dubio mitius» մաքսիմն առավել հաճախ գործածվում է իրավական նորմերի բովանդակային անորոշությունները և իրավական նորմերի կոլիզիաները հաղթահարելու համար, սակայն Օրենսդիրն, ըստ էության, ղեկավարվում է այս մաքսիմով, երբ սահմանում է, որ օրենսդրական բացի դեպքում օրենքի անալոգիայի կարգով պետք է կիրառել մարդու համար բարենպաստ նորմը:

¹ **Raimondo F.O.** General principles of law in the decisions of international criminal courts and tribunals. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam]. 2007. P. 119.

² Տե՛ս նույն տեղում, էջ 151-152:

4.2. Օրենսդրական կարգավորումներ, որոնց հիմքում դրված է «in dubio mitius» մաքսիմը

ՀՀ իրավական համակարգում իրավական նորմերի կոլիզիաների, օրենսդրական բացերի լուծման (վերացման) վերաբերյալ նախատեսված են օրենսդրական կարգավորումներ, որոնց հիմքում ըստ էության դրված է «in dubio mitius» մաքսիմը:

Նախ՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն.

«Նորմատիվ իրավական ակտերի նորմերի միջև կոլիզիաների դեպքում, ըստ հերթականության, կիրառվում են հետևյալ կանոնները, ընդ որում՝ յուրաքանչյուր հաջորդ կանոնը կիրառվում է, եթե կիրառելի չէ նախորդ կանոնը (...) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար բարենպաստ նորմատիվ իրավական ակտի նորմը, եթե այդ նորմի կիրառմամբ չեն շոշափվում այլ անձանց իրավունքները կամ օրինական շահերը»:

Օրենսդրական այս կարգավորման հիմքում ակնհայտորեն ընկած է «in dubio mitius» մաքսիմը, քանի որ եթե նախորդ հերթի կոլիզիոն նորմերով հնարավոր չէ լուծել իրավական նորմերի միջև առկա հակասությունը, ապա, ըստ Օրենսդրի, իրավակիրառողը պետք է նախապատվություն տա մարդու համար բարենպաստ նորմին:

Երկրորդ՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն.

«Օրենքի կամ իրավունքի անալոգիա չի կարող կիրառվել, եթե դրանով սահմանափակվում են անձանց իրավունքները, ազատությունները, կամ նրանց համար նախատեսվում է նոր պարտականություն կամ պարտախանաարվություն, կամ խստացվում են նրանց նկատմամբ կիրառվող պարտախանաարվության, հարկադրանքի միջոցները (...)»:

Եթե այս դրույթը վերաձևակերպենք, ապա այն կարող է ունենալ հետևյալ բովանդակությունը. «Օրենքի կամ իրավունքի անալոգիա կարող է կիրառվել, եթե դրանով չեն սահմանափակվում անձանց իրավունքները, ազատությունները, կամ նրանց համար չեն նախատեսվում նոր պարտականություններ»: Այլ կերպ՝ մասնավոր անձին անմիջապես հասցեա-

գրված իրավական նորմն օրենքի անալոգիայի կարգով կիրառելը չպետք է վատթարացնի անձի վիճակը:

«In dubio mitius» մաքսիմի վերլուծության տեսանկյունից պետք է պատասխանել հետևյալ հարցին՝ օրենքի անալոգիայի կիրառման՝ «անձի վիճակը չվատթարացնելու» պայմանից արդյո՞ք բխում է, որ օրենքի անալոգիայի կիրառման դեպքում անձի վիճակը բարելավվում է: Հարցին պետք է տալ դրական պատասխան:

1) Անձի վիճակը չվատթարացնող նորմը (խոսքը մասնավոր անձին անմիջապես հասցեագրված նորմերի մասին է) օրենքի անալոգիայի կարգով կիրառելն ինքնին անձի վիճակը բարելավում է, քանի որ դրա միջոցով հաղթահարվում է «դատարկ տարածության» մեջ հայտնված մասնավոր անձի կարգավիճակի անորոշությունը: Օրենսդրական բացի հետևանքով անորոշության մեջ հայտնված անձի կարգավիճակի որոշակիացումը բոլոր դեպքերում առավել բարենպաստ է:

2) Անալոգիայի կարգով կարող են կիրառվել միայն այնպիսի նորմեր, որոնք անձի վիճակը չեն վատթարացնում: «Անձի վիճակը չվատթարացնող նորմ» ձևակերպումը հավասարազոր է «անձի վիճակը բարելավող նորմ» ձևակերպմանը, քանի որ անալոգիայի կարգով կիրառվող նորմն իր բովանդակությամբ չի կարող անձի հանդեպ լինել չեզոք. անձին հասցեագրված նորմն անձի համար կա՛մ բարենպաստ է, կա՛մ անբարենպաստ է:

Այս վերլուծությունից հետո կարելի է եզրակացնել, որ օրենքի անալոգիայի կիրառման՝ «անձի վիճակը չվատթարացնելու» պայմանի հիմքում դրված է «in dubio mitius» մաքսիմի տրամաբանությունը:

«In dubio mitius» մաքսիմի լույսի ներքո կարող են դիտարկվել նաև ստորև նշված օրենսդրական կարգավորումները:

Առաջին՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն.

«Եթե վարչական ակտը ընդունելու իրավասություն ունեցող վարչական մարմինը սույն օրենքի (...) պահանջների պահպանմամբ ներկայացված դիմումի հիման վրա հարուցված վարույթի արդյունքում օրենքով սահմանված ժամկետում որևէ որոշում չի կայացնում, ապա վարչական ակտը

համարվում է ընդունված, և դիմողը կարող է ձեռնամուխ լինել համապատասխան իրավունքի իրականացմանը (...):»

Երկրորդ՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ մասերի համաձայն.

«Պաշտոնական պարզաբանումը տրվում է դիմումը ստանալուն հաջորդող ոչ ուշ, քան 15 աշխատանքային օրվա ընթացքում: (...) Սահմանված ժամկետում պաշտոնական պարզաբանում չստանալու դեպքում դիմող անձն իրավասու է նորմատիվ իրավական ակտի պահանջներն իրականացնելիս առաջնորդվելու իր ներկայացրած պարզաբանման տարբերակով»:

Այս բոլոր դեպքերում, պետական մարմնի լուծյամբ պայմանավորված իրավական անորոշ վիճակները լուծվում են հոգուտ անձի:

4.3. «*In dubio mitius*» մաքսիմի կիրառությունը համընկնող հանցակազմի և զանցակազմերի վերաբերյալ կոլիզիաները լուծելիս

4.3.1. Հանցանքների և վարչական զանցանքների օրենսդրական սահմանազատումը: Հասարակական վտանգավորություն ներկայացնող արարքների զգալի մասը պետության կողմից որակվում են կա՛մ որպես հանցագործություն, կա՛մ որպես վարչական զանցանք: Անթույլատրելի է միևնույն արարքը միաժամանակ համարել և՛ հանցանք, և՛ վարչական զանցանք: Որոշակի արժեքների պաշտպանության գործում իրավունքի արդյունավետությունը կասկածի տակ է դրվում, եթե Օրենսդիրը սխալվում է և նույն արարքը նախատեսում է ինչպես ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքում (այսուհետ՝ ՎԻՎՕ), այնպես էլ ՀՀ քրեական օրենսգրքում (այսուհետ՝ ՀՀ քր. օր.):

Օրինակ՝ 22.12.2006 – 09.04.2007 թթ. զենքով տեղամասային կենտրոն մուտք գործելու համար (նույն արարքի համար) պատասխանատվություն էր նախատեսված ՀՀ ՎԻՎՕ-ով և ՀՀ քր. օր-ով: Այսպես՝ ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 40.5-րդ հոդվածը և ՀՀ քր. օր-ի 154.4-րդ հոդվածն արգելում էին քվեարկության օրը զենք կրելու իրավունք ունեցող անձի կողմից զենքով ցուցադրաբար տեղամասային կենտրոն (քվեարկության խցիկ) մուտք գործելն առանց ծառայողական անհրաժեշտության: Այս սխալն ուղղվեց

09.04.2007 թ., երբ ՎԻՎՕ-ում փոփոխություն կատարելու մասին օրենքով ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 40.5 հոդվածն ուժը կորցրած ճանաչվեց: Օրենքի նախագծի տեղեկանք-հիմնավորման մեջ նշված է, որ ՎԻՎՕ-ում փոփոխություն կատարելու մասին ՀՀ օրենքի ընդունումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նույն արարքի համար պատիժ է սահմանված և՛ ՀՀ քր. օր-ում, և՛ ՎԻՎՕ-ում:

Եթե նույն արարքի համար նախատեսվում է և՛ քրեական, և՛ վարչական պատասխանատվություն, ապա նման իրավիճակներում քրեական և վարչական իրավունքի նորմերի (սանկցիաների) միջև ծագում է միջճյուղային կոլիզիա, որը պետք է լուծել՝ հիմք ընդունելով «in dubio mitius» մաքսիմը:

4.3.2. «In dubio mitius» մաքսիմի կիրառությունը համընկնող արարքների դեպքում: Նշված հակասությունը «in dubio mitius» մաքսիմով լուծելիս համընկնող հանցակազմի և զանցակազմի կոլիզիայի դեպքում պետք է նախապատվություն տալ զանցակազմին, եթե կոնկրետ դեպքում քրեական իրավունքի նորմերի համեմատությամբ, զանցանքի համար նախատեսված պատասխանատվությունն առավել մեղմ է: Օրինաստեղծի թույլ տված սխալի բացասական հետևանքները չի կարող կրել իրավախախտը:

Մինչդեռ ՀՀ պոզիտիվ իրավունքը և իրավակիրառ պրակտիկան զարգացել է հակառակ տրամաբանությամբ: Այսպես՝ ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է.

«Սույն օրենսգրքով նախատեսված իրավախախտումների համար վարչական պատասխանատվություն առաջանում է, եթե այդ խախտումներն իրենց բնույթով քրեական պատասխանատվություն չեն առաջացնում գործող օրենսդրությանը համապատասխան»:

Տարածված մոտեցման համաձայն՝ քրեական և վարչական պատասխանատվություն նախատեսող նորմերի նման մրցակցության հարցը վերաբերելի է ֆիզիկական անձի կողմից կատարված **նույն արարքին**¹:

¹ **Андрианов В.К.** Техничко-юридическая сторона разграничения преступлений и смежных административных правонарушений // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2016. – № 3. – С. 19.

Այստեղ անհրաժեշտ է պարզաբանել ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված՝ «խախտումներն իրենց բնույթով» բառակապակցությունը: Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ «իրավախախտման բնույթը» որոշելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել ոչ միայն իրավախախտման օբյեկտը, այլև օբյեկտիվ կողմի առանձնահատկությունները, ինչպիսիք են՝ կատարման տեղը, ժամանակը, եղանակը և այլն¹: Համադրելով ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իրավակարգավորումն «իրավախախտման բնույթի» վերաբերյալ դոկտրինալ մոտեցման հետ՝ կարելի է արձանագրել, որ նման ձևակերպմամբ Օրենսդիրը նկատի է ունեցել այնպիսի իրավիճակները, երբ նույն արարքը նախատեսված է և՛ ՎԻՎՕ-ում, և՛ ՀՀ քր. օր-ում:

ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված կարգավորումը «in dubio mitius» մաքսիմի հետ ուղիղ կոնֆլիկտի մեջ է:

Հատկանշական է, որ նույնաբովանդակ կարգավորումների կարող ենք հանդիպել հետխորհրդային պետությունների ՎԻՎՕ-ներում:

4.3.3. Իրավահամեմատական տեսանկյունը: ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ձևակերպումը կրկնում է ՌՍՖՍՀ 20.06.1984 թ. ՎԻՎՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ձևակերպումը:

«Սույն օրենսգրքով նախատեսված իրավախախտումների համար վարչական պատասխանատվություն է առաջանում, եթե այդ խախտումներն իրենց բնույթով չեն առաջացնում քրեական պատասխանատվություն՝ գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգով»:

ՌԴ օրենսդիրը ՎԻՎՕ-ն (30.12.2001 թ. խմբագրությամբ) ընդունելիս հրաժարվել է «in dubio mitius» մաքսիմի հետ կոնֆլիկտի մեջ մտնող վերը նշված կարգավորումից: Ավելին՝ ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի՝ «Ձենքի, զինամթերքի, պայթուցիկ նյութերի և պայթուցիկ սարքերի գողության, շորթման և ապօրինի շրջանառության գործերով դատական պրակտիկայի մասին» 12.03.2002 թ. թիվ 5 որոշման 8-րդ կետում նշվում է, որ զենքի և զինամթերքի շրջանառության կանոնների խախտման դեպքերը գնահատելիս (որակելիս) պետք է նկատի ունենալ, որ արարքը կարող է միաժամանակ պարունակել ինչպես վարչական իրավա-

¹ Тхань Н.В. Индивидуализация административной ответственности граждан: по материалам России и Вьетнама: дис. ... канд. юрид. наук. - Иркутск, 1993. - С. 29.

խախտման, այնպես էլ՝ հանցագործության տարրեր, հետևաբար անհրաժեշտ է սահմանազատել նմանատիպ իրավիճակները¹: Պլենումն ընդգծել է, որ նման իրավիճակներում իրավախախտը կարող է ենթարկվել միայն վարչական պատասխանատվության: Հումանիզմի նման դրսևորումը բխում է նաև «in dubio mitius» մաքսիմի էությունից:

Դոկտրինում նման դիրքորոշումը ևս ունի կողմնակիցներ: Այսպես՝ Վ.Ա. Նավրոցկին նշում է, որ պատասխանատվության «կրկնօրինակման» դեպքում, երբ նույն արարքները նախատեսված են և՛ ՌԴ քր. օր-ում՝ որպես հանցագործություն, և՛ ՌԴ ՎԻՎՕ-ով՝ որպես վարչական իրավախախտում, առաջնահերթությունը պետք է տրվի նվազ խիստ միջոցներ նախատեսող օրենքին: Տրամաբանական է՝ խոսքը ՌԴ ՎԻՎՕ-ի մասին է²: Մեկ այլ տեսակետի համաձայն՝ հանրային իրավունքի ոլորտում նորմատիվ իրավական ակտերի միջև կոլիզիայի դեպքում պետք է կիրառել քաղաքացու կարգավիճակը բարելավող ակտը³: Յավոք, ո՛չ Գերագույն Դատարանը, ո՛չ վերը նշված տեսաբաններն իրենց դիրքորոշումներն ուղիղ չեն բխեցրել «in dubio mitius» կամ նմանաբնույթ մաքսիմից:

Ինչպես նշվեց, ՌԴ օրենսդիրը հրաժարվել է «in dubio mitius» մաքսիմի հետ կոնֆլիկտի մեջ մտնող նախկին կարգավորումից, սակայն առանձին զանցակազմեր նկարագրելիս նախատեսել է. «(...) եթե այն չի պարունակում քրեորեն պատժելի արարք» պայմանը: Օրինակ՝ ՌԴ ՎԻՎՕ-ի 5.27-րդ հոդվածի 6-րդ մասը վարչական պատասխանատվություն է նախատեսում սահմանված ժամկետում աշխատանքային հարաբերությունների շրջանակում աշխատավարձ, այլ վճարներ չվճարելու կամ ոչ ամբողջական վճարելու համար, եթե այն չի պարունակում քրեորեն պատժելի արարք, (...): Պետք է նկատի ունենալ, որ «քրեորեն պատժելի արարք չպարունակելու» պայմանը չի հակասում «in dubio mitius» մաքսիմին: Բանն այն է, որ ՌԴ ՎԻՎՕ-ի կոնկրետ զանցակազմերում «քրեորեն պատժելի արարք չպարունակելու» պայմանը վերաբերում է ոչ թե նույն, այլ «խառը» կամ «սահմանային» արարքներին, որոնք կարող են

¹ Бюллетень Верховного Суда РФ. - 2002. - № 12.

² **Васильев А.М., Мошкин С.В.** Предоставление муниципальных услуг в сфере экономики (Имущественные отношения, земельные отношения, предпринимательство) // Государственная власть и местное самоуправление. - 2016. - № 2. - С. 45-50.

³ **Кисин В.Р., Попугаев Ю.И.** О коллизии (конкуренции) норм, предусматривающих административную и уголовную ответственность, и способы ее разрешения // Журнал «Научный портал МВД России». - 2013. - № 2 (22). - С. 87.

լինել օբյեկտիվ կողմով նման, սակայն առանձին հատկանիշներով (օրինակ՝ հետևանքով) տարբերվող¹։ Նման կարգավորումները չեն նույնանում «սույն օրենսգրքով նախատեսված իրավախախտումների համար վարչական պատասխանատվություն առաջանում է, եթե այդ խախտումներն իրենց բնույթով չեն առաջացնում քրեական պատասխանատվություն՝ գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգով» նախադասության հետ²։

¹ Այսպես՝ ՌԴ քր. օր-ի 145.1 հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը պատասխանատվություն են նախատեսում՝ համապատասխանաբար **շահադիտական կամ անձնական այլ հեղափոխականությունից ելնելով «...»՝ երեք ամսից ավելի** աշխատավարձ, թոշակ, կրթաթոշակ, նպաստ և օրենքով նախատեսված այլ վճարների մասնակի չվճարելու (մաս 1) և **շահադիտական կամ անձնական այլ հեղափոխականությունից ելնելով «...»՝ երկու ամսից ավելի** աշխատավարձ, թոշակ, կրթաթոշակ, նպաստ և օրենքով նախատեսված այլ վճարներ ամբողջությամբ չվճարելու կամ երկու ամսից ավելի ֆեդերալ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի չափից քիչ վճարելու համար (մաս 2)։ Այսպիսով՝ ՌԴ քր. օր-ով նախատեսված արարքը տարբերվում է ՌԴ ՎԻՎՕ-ով նախատեսված արարքից առնվազն սուբյեկտիվ կողմի (շահադիտական կամ անձնական այլ հետաքրքրվածություն) և օբյեկտիվ կողմի (պարտականությունը չկատարելու կամ) ոչ պատշաճ կատարելու ժամկետներով) հատկանիշներով։ Կամ՝ ՌԴ ՎԻՎՕ-ի 7.32-րդ հոդվածի 7-րդ մասը վարչական պատասխանատվություն է նախատեսում պետական և մունիցիպալ կարիքների համար ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների գնումների ոլորտում պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունների չկատարման համար, որը պետության և հասարակության օրենքով պաշտպանվող հետաքրքրություններին հասցրել է **էական վնաս, եթե այդ արարքը չի առաջացնում քրեական պատասխանատվություն**։ ՌԴ գործող քր. օր-ի 200.4-րդ հոդվածը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում պետական կամ մունիցիպալ կարիքների ապահովման համար ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների գնումների ոլորտում չարաշահումների համար՝ եթե այդ արարքները կատարվել են **շահադիտական շահագրգռվածությունից ելնելով և պայծառել են խոշոր վնաս**։ Այսպիսով՝ ՌԴ քր. օր-ով նախատեսված արարքը տարբերվում է ՌԴ ՎԻՎՕ-ով նախատեսված արարքից առնվազն սուբյեկտիվ կողմի (շահադիտական շահագրգռվածություն) և օբյեկտիվ կողմի (խոշոր վնաս) հատկանիշներով։

² ՎԻՎՕ-ի առանձին հոդվածներ թաքնված հղում են պարունակում քր. օր-ի վրա, որում նախատեսված են ՎԻՎՕ-ով սահմանված կոնկրետ իրավախախտումից որևէ հատկանիշով տարբերվող արարքներ։ Այս մասին տես՝ **Андрянов В.К.** Технично-юридическая сторона разграничения преступлений и смежных административных правонарушений // Вестник Краснодарского университета МВД России. - 2016. - № 3, - С. 20-21. Համարժեք կարգավորումներ առկա են նաև ՀՀ ՎԻՎՕ-ում։ Այսպես՝ ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 117-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ Օդանավակայանի սարքավորումները, օդանավակայանի նշանները, օդանավերը և դրանց սարքավորումները վնասելը, **որը չի առաջացրել ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված հեղանքներ**։ Այս դեպքում ևս գործ ունենք հանցանքի բացառումով (փաստացի հետևանքի բացառումով) վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի հետ։ Հատկանշական է, որ գոյություն ունեն իրավական տեխնիկայի տեսանկյունից հանցագործությունների և վարչական իրավախախտումների սահմանազատման այլ հնարքներ ևս, որ պարագայում օրենսդիրը, ոչ թե թաքնված, այլ ուղիղ հղում է կատարում քրեական օրենսգրքի կոնկրետ հոդվածի վրա։ Օրինակ՝ ՌԴ ՎԻՎՕ-ի 6.1.1 հոդվածը վարչական պատասխանատվություն է նախատեսում ծեփ կամ այլ բռնի գործողություններ կատարելու համար, որոնք պատճառել են ֆիզիկական ցավ, սակայն չեն

Ի տարբերություն ՀՀ-ի, Ղազախստանի ՎԻՎՕ-ի 10-րդ հոդվածում ամրագրվել է անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը: Նշված Օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն.

«Մեղքի վերաբերյալ ցանկացած կասկած մեկնաբանվում է հոգուդ այն անձի, ում նկատմամբ հարուցվել է վարչական իրավախախտման վերաբերյալ վարույթ: Նրա օգտին պետք է լուծվեն նաև վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսդրության կիրառումից բխող կասկածները»:

Նշված հոդվածի 2-րդ նախադասության հիմքում հստակ դրվել է «in dubio mitius» մաքսիմը. սահմանվել է, որ ենթադրյալ վարչական խախտում կատարած անձի օգտին պետք է լուծվեն նաև վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսդրության կիրառումից բխող կասկածները:

Սակայն Ղազախստանի ՎԻՎՕ-ի 25-րդ հոդվածում սահմանվել է նաև հետևյալ դրույթը.

«Սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի հոդվածներով նախատեսված իրավախախտումների համար վարչական պատասխանատվություն է առաջանում, եթե այդ իրավախախտումներն իրենց բնույթով չեն առաջացնում օրենքով սահմանված քրեական պատասխանատվություն»:

Այս ձևակերպումը նման է ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասին: Եթե այս պարագայում Ղազախստանի օրենսդիրը նկատի է ունեցել նույն արարքները, ապա նման կարգավորումը հակասում է անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ 10-րդ հոդվածի 3-րդ մասին և «in dubio mitius» մաքսիմին: Բանն այն է, որ Օրենսդիրը մի կողմից՝ սահմանել է, որ

հանգեցրել ՌԴ քր. օր-ով նախատեսված հետևանքների...: Առանձին հնարք է ՀՀ ՎԻՎՕ-ի 183-րդ հոդվածով նախատեսված իրավախախտման դիսպոզիցիայում կիրառված հնարքը, երբ օրենսդիրը նշում է ոչ թե վարչական իրավախախտման հատկանիշները, այլ այն հատկանիշները, որ վարչական իրավախախտման կազմում պետք է բացակայեն: Այսպես՝ ՀՀ ՎԻՎՕ-ի նշված հոդվածում նախատեսված ինքնիրավչության դիսպոզիցիայում նշված է այն հատկանիշը (հետևանքը), որը կբացառի արարքը վարչական իրավախախտում որակելու հնարավորությունը (ինքնիրավչությունը՝ օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ իր իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն ինքնական (ինքնագլուխ) իրականացնելը, որը **չի պատճառել էական վնաս** անձանց իրավունքներին կամ օրինական շահերին կամ խոշոր վնաս՝ պետական կամ հասարակական շահերին):

վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսդրության կիրառումից բխող կասկածները պետք է լուծվեն իրավախախտի օգտին, մյուս կողմից՝ նշել է, որ երբ անձը կատարել է ՎԻՎՕ Հատուկ մասով նախատեսված արարք (օբյեկտիվ փաստակազմ), սակայն այդ նույն արարքի օբյեկտիվ փաստակազմն առաջացնում է նաև քրեական պատասխանատվություն, ապա պետք է նախապատվություն տալ առավել խիստ՝ քրեաիրավական միջոցներին:

5. Եզրակացություններ

Արմատներով դեպի հոռմեական իրավունքը գնացող «in dubio mitius» մաքսիմի էությունն այն է, որ եթե առկա են կասկածներ, անորոշություններ, ապա պետք է նախապատվություն տալ գթասրտությանը (ներողամտությանը) և կայացնել մարդու համար առավել մեղմ (բարենպաստ) որոշում:

Անկախ այն հանգամանքից, որ քննարկվող մաքսիմն իրավունքի տարբեր ճյուղերում ունի տարբեր ձևակերպումներ, այնուամենայնիվ, դա չի փոխում մաքսիմի գենետիկ բովանդակությունը: Իրավունքի տարբեր ճյուղերում գոյություն ունեցող ձևակերպումները փաստացի «in dubio mitius» ընդհանուր մաքսիմի ճյուղային դրսևորումներն են:

Հայ իրավական մտքին «in dubio mitius» մաքսիմն առավելապես ծանոթ է քրեաիրավական ոլորտում կասկածները հոգուտ մեղադրյալի մեկնաբանելու «in dubio pro reo» դրույթով:

Զարգացած բոլոր իրավական համակարգերում փաստերի վերաբերյալ չփարատված կասկածների դեպքում մեղմ որոշում կայացնելու (հոգուտ անձի մեկնաբանելու) սկզբունքը, ընդհանուր առմամբ, կասկածի տակ չի դրվում: Սակայն նույնը չի կարելի պնդել իրավական հարցերով «չփարատված» կասկածների (չլուծված անորոշությունների, հակասությունների) դեպքում մեղմի օգտին որոշում կայացնելու (հոգուտ անձի մեկնաբանելու) մասին: Աշխատանքում հետևություն է արվել առ այն, որ իրավաբանական վարույթի ընթացքում չփարատված կասկածներ և անորոշություններ կարող են ծագել ինչպես իրավական նորմերի (հարցերի), այնպես էլ փաստերի (փաստական տվյալների) վերաբերյալ:

Իրականացնելով պատմական և իրավահամեմատական վերլուծություն՝ աշխատանքում եզրակացվել է, որ իրավական նորմերի անորոշությունները (կասկածները) անձի (մեղադրյալի, հարկատուի կամ այլ մասնավոր անձի) օգտին մեկնաբանելու մասին «in dubio mitius» մաքսիմը չի կարող համարվել օրենքի դրույթները սաբոտաժի ենթարկելու միջոց, այն կարող է կիրառվել որպես վերջին հնարք, երբ մեկնաբանման այլ մեթոդներով հնարավոր չէ հաղթահարել իրավական հարցերին առնչվող անորոշությունները:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

1. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին ՀՀ օրենք» (ընդունվել է 2018 թվականի մարտի 21-ին, ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի ապրիլի 07-ին):
2. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին օրենք» (ընդունվել է 2004 թվականի փետրվարի 18-ին, ուժի մեջ է մտել 2004 թվականի դեկտեմբերի 31-ին):
3. **Թամազյան Ա.Ա., Ղամբարյան Ա.Ս.,** ՀՀ Սահմանադրության 21-րդ հոդվածի մեկնաբանություն // Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ: Ընդ. խմբ.՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. Եր.: 2010, էջ 259:
4. **H. Campbell,** Black Black's law dictionary, 4th ed.1968., P. 1797.
5. **A. X. Fellmeth,** Maurice Horwitz Guide to Latin in International Law. Oxford University Press. New York. 2009., P. 296.
6. **W. Morawski, Radim Boháč,** In Dubio Pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation // Intertax, 2023, № 51, Issue 6, P. 717.
7. **A. Gutmann,** Antonin Scalia A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law., 1997. P. 176.
8. **A.Montenbruck,** In dubio pro reo aus normtheoretischer, straf-und strafverfahrensrechtlicher Sicht. Duncker & Humblot, 1985, P. 216.

9. **A. Barak**, Proportionality constitutional rights and their limitations. translated from the Hebrew by Doron Kalir. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. P. 611.
10. **Raimondo F.O.** General principles of law in the decisions of international criminal courts and tribunals. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam]. 2007, P.255.
11. **Hallevy G.** A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law. Berlin, 2010. P. 196.
12. **P.J. Beck, Lisowsky P.** Tax Uncertainty and Voluntary Real-Time Tax Audits // Accounting Review. 2013, № 3, Vol. 89, PP. 867-869.
13. **V. Thuronyi**, Goldswain G.K The Purposive Approach to the interpretation of Fiscal Legislation – the Winds of Change/ 2008. Vol. 16. N2., P.121, Comparative Tax Law, New York, Law International, 2003, P. 531.
14. **Koszowski M.** Restrictions on the Use of Analogy in Law // Liverpool Law Review. 2016. Vol. 37. Issue. 3. P. 151.
15. Doubt In Favour Of The Defendant, Guilty Beyond Reasonable Doubt Comparative Study, published by OSCE Mission to Skopje, 2016. P. 152.
16. **Rabb A.** The Islamic Rule of Lenity: Judicial Discretion and Legal Canons // Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2011. № 44., P. 1351.
17. **Rabb A.** Doubt in Islamic Law: A History of Legal Maxims, Interpretation, and Islamic Criminal Law. Cambridge University, New York, 2015. P. 432.
18. ECHR, Case of Serkov v. Ukraine (Application No. 39766/05). Judgement of 7 July 2011, § 43; ECHR, Case of Shchokin v. Ukraine (Applications nos. 23759/03 and 37943/06). Judgement of 14 October 2010, § 57.
19. The Max Planck Encyclopedias of International Law // <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e2678.013.2678/law-mpeipro/e2678#:~:text=1%20In%20dubio%20mitius%2C%20literally,the%20content%20of%20a%20treaty>
20. **Алаторцев А.Ю.** Правовая определённость уголовно-правового запрета: автореферат дис., кандидата юридических наук. - М., 2018. - С. 203.
21. **Черниловский З.М.** Римское частное право: Элементарный курс. - М.: "Новый Юрист", 1997. - С. 224.
22. **Васьковский Е.В.** Цивилистическая методология. Ч. 1: Учение о толковании и применении гражданских законов. – Одесса, 1901. - С. 375.

23. **Чебышев-Дмитриев А.П.** Русское уголовное судопроизводство по Судебным уставам 20 ноября 1864 г. - СПб.: В.П. Печаткин, 1875. - С. 756
24. **Фон-Резон А.** Обзор кассационных решений, относящихся до постановки вопросов по делам, решаемым с участием присяжных заседателей // Журнал гражданского и уголовного права: Март и апрель. - СПб.: Тип. А.М. Котомина, 1874, Кн. 2. - С.238.
25. **Таганцев Н.С.** Русское уголовное право. Часть общая. Том I: лекции. - СПб., 1902. - С. 832.
26. **Михеенко М.М.** Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. - Киев, 1984. - С. 539.
27. **Шустров Д.Г.** Толкование в конституционном праве: теоретические основы. - М., 2022. - С. 208.
28. **Соловей Ю.П.** Принципы административных процедур как правовые средства «связывания» административного усмотрения // Ежегодник публичного права 2018: Принципы административных процедур и административного судопроизводства. - М.: «Инфотропик Медиа», 2018.
29. **Чочиев А.В.** Принцип in dubio contra fiscum в российском налоговом праве: монография. - М.: «Юстицинформ», 2020. - С. 180.
30. **Юхневич Э., Свол М.** Принцип in dubio pro tributario в польском налоговом праве // Налоговед. – 2017. - № 8. <https://e.nalogoved.ru/579405>
31. **Щекин Д.М.** Конституционное толкование налогового законодательства // Налоговед. – 2004. - № 11. - С. 154; **Запольский С.В.** Дискуссионные вопросы теории финансового права: монография. - М.: РАП, Эксмо, 2008. - С. 154.
32. **Брук Б.Я.** Предотвращение неправомерного использования льгот, предусмотренных соглашениями (договорами, конвенциями) об избежании двойного налогообложения: настоящее и будущее // Закон. – 2016. - № 5. - С. 134.
33. **Демин А.В.** Принцип определенности налогообложения: монография. - М: «Статут», 2015. - С. 368.
34. **Алаторцев А.Ю.** Использование принципа favor rei для преодоления неопределенности уголовного закона // Вестн. Моск., Сер. 11. Право. - 2016. - № 5. - С. 118.

35. **Андрианов В.К.** Техничко-юридическая сторона разграничения преступлений и смежных административных правонарушений // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2016. - № 3. - С. 23.
36. **Тхань Н.В.** Индивидуализация административной ответственности граждан: по материалам России и Вьетнама: дис. .. канд. юрид. наук. - Иркутск, 1993. - С. 29.
37. Бюллетень Верховного суда РФ. - 2002. - № 12.
38. **Васильев А.М., Мошкин С.В.** Предоставление муниципальных услуг в сфере экономики (Имущественные отношения, земельные отношения, предпринимательство) // Государственная власть и местное самоуправление. - 2016. - № 2. - С. 45–50.
39. **Кисин В.Р., Попугаев Ю.И.** О коллизии (конкуренции) норм, предусматривающих административную и уголовную ответственность, и способы ее разрешения // Журнал «Научный портал МВД России». – 2013. - № 2 (22). - С. 87.
40. **Caterini M.**, In dubio interpretario pro reo // *Politica Criminale E Cultura Giuspenalistica*, Edizioni Scientifiche Italiane, 2017, P.747.
41. **Lieberwirth R., Luck H.**, «Im Zweifel gegen den Fiskus». Aufstieg und Niedergang einer Interpretations maxime // *Aktendes 36. Deutschen Rechtshistorikertages* / eds. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co KG, 2008, P. 475.
42. **Heinrich B.**, *Strafrecht AT*, 7.Auflage 2022, Fn. 3376.
43. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18.07.2013. Sygn. akt SK 18/09, Dz. U. 2013.Poz. 985. (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000985/T/D20130985TK.pdf>)
44. **Przemysław Szejna**, The Principle of in dubio pro libertate in Administrative Proceedings and Its Function: A Step Forward or a Step Back// *Krytyka Prawa. Niezależne Studia nad Prawem*. 2020, № 12(4), P. 177.
45. **Smarż Joanna**, Zasada in Dubio Pro Libertate W Przepisach Kodeksu postępowania Administracyjnego // *Studia Prawnicze*. 2017, №. 4 (212), P. 72.
46. **Bernat R.**, Selektywne stosowanie zasady in dubio pro tributario w konteks'cie zakazu przyznawania pomocy publicznej // *Zeszyty Naukowe Ostrol/c-kiego Towarzystwa Naukowego*. 2015, T. 29, S. 88–100.
47. **Obuchowski S.**, In dubio pro tributario jako zasada prawa podatkowego // *Financial Law Review*, 2016, № 1(4), S. 75.

48. **Pikulska-Radomska A.** Fiscus non erubescit. O niektórych italskich podatkach rzymskiego pryncypatu. L/o 'dz', 2013, S. 150
https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/31425/Pikulska-Radomska_Fiscus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ПРИМЕНИМОСТЬ МАКСИМЫ “БОЛЕЕ СМЯГЧАЮЩЕЕ РЕШЕНИЕ В СЛУЧАЕ СОМНЕНИЙ (IN DUBIO MITIUS)” ПРИ РАЗРЕШЕНИИ ПРАВОВЫХ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТЕЙ

Аннотация

Цель настоящей статьи выяснить, может ли правовая максима «in dubio mitius (в сомнительном случае - более мягкое решение)» использоваться для разрешения правовой неопределенности.

Авторы провели межотраслевой анализ с помощью сравнительно-правового метода и пришли к заключению, что «In dubio mitius» максима применяется в разных отраслях права и имеет разные формулировки, например: в конституционном праве она более известна как «in dubio pro libertate (в сомнительном случае в пользу свободы/права)»; в налоговом праве - «in dubio pro tributario (в сомнительном случае в пользу налогоплательщика)» или «in dubio contra fiscum (в сомнительном случае в ущерб казне)»; в уголовном судопроизводстве - «in dubio pro reo/ favor rei (неустранимые сомнения толкуются в пользу обвиняемого)».

В некоторых правовых системах, например, Германии, подход к рассмотрению максимы «In dubio mitius» как последнего способа преодоления правовой неопределенности отвергается.

Однако в большинстве правовых систем «in dubio mitius» максима применяется как последний способ разрешения правовой неопределенности.

Ключевые слова: максима “In dubio mitius”, правовая неопределенность, благоприятное решение, законодательный пробел, правовая коллизия.

“IN FAVOR OF A SOFT SOLUTION IN CASE OF DOUBT (IN DUBIO MITIUS)” APPLICATION OF THE MAXIM IN RESOLVING LEGAL UNCERTAINTIES

Annotation

The purpose of this article is to find out whether the legal maxim "in dubio mitius" (in favor of a soft solution in case of doubt) can be used to resolve legal uncertainties.

The authors conducted an intersectoral analysis using a comparative method and came to the conclusion that the maxim "in dubio mitius" is used in different branches of law and has different formulations: for example, in constitutional law it is better known as "in dubio pro libertate" (suspicions in favor of freedom/law), in tax law "in dubio pro tributario" (suspicions in favor of the taxpayer) or "in dubio contra fiscum" (doubts to the detriment of the treasury), in criminal proceedings "in dubio pro reo/ favor rei" (doubts in favor of the accused).

In some legal systems, for example, in Germany, the approach to considering maxims "in dubio mitius" as a last resort to overcome legal uncertainty is rejected. However, in most legal systems, the Maxim "in dubio mitius" is used as a last resort to resolve legal uncertainty.

Keywords: "in dubio mitius" maxim, legal uncertainty, favorable decision, legislative omission, legal colosseums.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 20.09.2023 թ., տրվել է գրախոսության 26.09.2023 թ., ընդունվել է տպագրության 03.10.2023 թ.:

3(111)2023

◆ ՍԵՂՈՒՄԻՆ

◆ ՍՏՈՒՄԱՆԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԴՐՈՒՄ